

Janusz Bujak¹

PAWEŁ BEYGA, *TRADYCJA ANGLIKAŃSKA W MSZALE DLA ORDYNARIATÓW PERSONALNYCH BYŁYCH ANGLIKANÓW*, OPOLE 2018, SS. 203

Książka dra Pawła Beygi została opublikowana jako trzydziesty trzeci tom serii „Ekumenizm i Integracja” Instytutu Ekumenizmu i Badań nad Integracją Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

Książka składa się z wykazu skrótów (s. 7–8), bibliografii (s. 9–22), przedmowy ks. prof. Bogdana Ferdka (s. 23–24), wstępu (s. 25–33), trzech rozdziałów (s. 35–180), zakończenia (s. 181–192), streszczenia w języku polskim (s. 193–195) i angielskim (s. 196–199) oraz spisu treści (s. 201–203).

We wstępie Autor przypomniał dokument Benedykta XVI z 4 listopada 2009 roku pt. *Anglicanorum coetibus*, w którym ustanawia trzy ordynariaty personalne dla anglikanów, którzy pragnęli przyłączyć się do Kościoła katolickiego (s. 26–27).

Autor w swojej książce postawił sobie za cel odnalezienie w mszale przeznaczonym dla anglikanów, którzy konwertowali do Kościoła katolickiego (*Divine Worship: The Missal* z 2015 r.), elementów tradycji liturgicznej, z której się wywodzą (s. 23–24). Zasada *lex orandi – lex credendi*, czyli wydobywanie treści wiary Kościoła (*lex credendi*) z liturgii (*lex orandi*) posłużyła drowi Beydze za metodę badawczą. Jak zauważył sam Autor dzieła, ma ono charakter nowatorski, jako że w literaturze polskiej brak było dotychczas opracowań na temat mszału dla wiernych ordynariatów personalnych (s. 31), jego zaś praca opiera się przede wszystkim na źródłach angielskojęzycznych (s. 32–33).

Celem pierwszego rozdziału pt. *Anglikańska tradycja* (s. 36–71) było ukazanie najważniejszych elementów anglikańskiej tradycji w doktrynie i liturgii Kościoła Anglii. Dr Paweł Beyga podkreśla, że nie było to łatwe zadanie z powodu dużego pluralizmu teologicznego w łonie anglikanizmu i brak spójnej wykładni dogmatyki anglikańskiej (s. 35).

¹ Ks. dr hab. Janusz Bujak, prof. US, Wydział Teologiczny Uniwersytet Szczeciński; ORCID: 0000-0001-8881-3134. Adres do korespondencji: 75-817 Koszalin, ul. Seminarystyczna 2, e-mail: janusz.bujak@usz.edu.pl.

Z rozdziału dowiadujemy się, że doktryna Kościoła Anglii opiera się na Piśmie Świętym zgodnie z protestancką zasadą *sola scriptura*, wczesnochrześcijańskich wyznaniach wiary, 39 artykułach religii anglikańskiej i na księgach liturgicznych, zwłaszcza na *Book of Common Prayer* autorstwa abp. Tomasza Cranmera. Obecnie w Kościele anglikańskim obowiązuje *Common Worship* z 2000 roku (s. 38–49).

Jeśli chodzi o liturgię, w podejściu do niej obowiązuje zasada *comprehensiveness*, która pozwala łączyć katolickie, luterańskie, kalwińskie lub zwingliańskie podejście do Eucharystii w ramach anglikanizmu (s. 51–52). Liturgia anglikańska wyraża dogmaty trynitarne i chrystologiczne zawarte w orzeczeniach pierwszych czterech soborów Kościoła. Wieczerza Pańska jest dla anglikanów, obok chrztu św., drugim prawdziwym sakramentem, pozostałe to quasi-sakramenty lub *sacramenta minor*. Anglikanie odrzucili katolickie rozumienie przemiany darów wyrażone terminem *transsubstancjacja* i skupili się na przyjmowaniu komunii św., twierdząc, że jest to ważniejsze od rzeczywistej obecności. Gdy chodzi o eschatologię, anglikanie, odrzucając czyściec, nie modlą się za zmarłych. Maryja jest wspominana pięciokrotnie w kalendarzu liturgicznym Kościoła anglikańskiego jako wzór wiary i posłuszeństwa Bogu, odrzuca się jednak przyzywanie Jej wstawiennictwa (s. 52–69).

Podsumowując pierwszy rozdział, Autor książki stwierdził, że anglikanizm nie jest ani w pełni zgodny z zasadami reformacji Marcina Lutra, ani z duchem katolickim. Jest rodzajem *via media*, syntezą katolicko-protestancką (s. 70).

W rozdziale drugim pt. *Recepcja anglikańskiej tradycji w mszale dla byłych anglikanów* (s. 74–112) Autor przedstawia tradycje anglikańskie obecne w mszale dla konwertytów na katolicyzm *Divine Worship: The Missal*. Tradycje te należą do jednego z trzech nurtów istniejących w Kościele anglikańskim, mianowicie do tzw. Kościoła Wysokiego, *High Church*, z którego też wywodzą się konwertyci anglikańscy (s. 74–79). Autor dzieli owe elementy jako na obecne *explicite* i *implicite*. Wprost do mszału dla byłych anglikanów przeniesiono wiele modlitw mszalnych, takich jak *The Collect of Purity*, *The Prayers of the People*, *The Collect at the Prayers of the People* i inne. Autor wydobywa z nich elementy zgodne z doktryną katolicką, m.in. w oparciu o wypowiedzi Soboru Trydenckiego. Jako elementy liturgii anglikańskiej obecne w katolickiej liturgii dla byłych anglikanów w sposób pośredni dr Paweł Beyga wymienia język angielski jako język liturgiczny, anglikatolickie zwyczaje liturgiczne, kalendarz liturgiczny, komunie św. z możliwością częstej komunii św. pod dwiema postaciami. Przypomina również benedyktyńskie tradycje liturgiczne obecne w anglikanizmie, które zostały włączone do mszału z 2015 roku, takie jak chóralna oprawa nabożeństw.

Trzeci i ostatni rozdział nosi tytuł *Próba teologicznej oceny recepcji anglikańskiej tradycji w mszale dla Ordynariatów Personalnych* (s. 114–180). Autor dokonuje w nim oceny wskazanych elementów w świetle Ruchu Oksfordzkiego, „reformy reformy” liturgii w myśli Benedykta XVI i wybranych dokumentów dialogu katolicko-anglikańskiego po Soborze Watykańskim II.

Ruch Oksfordzki przyczynił się odnowienia czci dla Eucharystii m.in. w postaci zewnętrznych gestów, takich jak przyklęknięcia w czasie liturgii. Paweł Beyga zauważa,

że Mszał dla anglikokatolików *Divine Worship* z 2015 r. zawiera „większą liczbę gestów adoracyjnych niż Mszał rzymski promulgowany przez papieża Pawła VI”, co według niego wynika z inspirowania się jego autorów postulatami Ruchu Oksfordzkiego, który wiele czerpał z Mszału Piusa V z 1570 r. (s. 118). Konserwatywne skrzydło Kościoła Anglii przyczyniło się również do ożywienia kultu maryjnego, czego wyrazem jest obecność w mszale sekwencji *Stabat Mater dolorosa* na 15 września. Autor omawianej książki uważa, że Benedykt XVI, pozwalając zachować niektóre aspekty anglikańskiej liturgii w katolickiej, wprowadził w życie zasadę, o której pisał zanim został papieżem, a która mówi, że uniformizacja liturgii nie jest zgodna z duchem Kościoła, *lex credendi* może wyrażać się bowiem w wielu *lex orandi*, w wielu rytach (s. 122–123). Pozwolenie na zachowanie anglikańskich cech liturgii w mszale dla konwertytów wynika również z nauczania Soboru Watykańskiego II zawartego w Konstytucji o liturgii nr 37 i jest zgodne z postulatami Ruchu Oksfordzkiego.

Elementy liturgii sprzed Soboru Watykańskiego w mszale dla byłych anglikanów to nie tylko wpływ liturgii anglikańskiej, ale również idei Benedykta XVI o konieczności „reformy” posoborowej liturgii. Dlatego *Divine Worship: The Missal* może być wzorem zintegrowania zwyczajnej i nadzwyczajnej formy rytu rzymskiego (s. 134).

Trzecia część trzeciego rozdziału dotyczy wybranych dokumentów dialogu katolicko-anglikańskiego po Soborze Watykańskim II opracowanych przez ARCIC. Autor przedstawił dokumenty dotyczące tego, co łączy i dzieli katolików i anglikanów odnośnie do rozumienia Eucharystii (1971 r.), urzędu święceń (1973 r.), władzy w Kościele (1976 r.), autorytetu w Kościele (1981 i 1998 r.), relacji zbawienia i Kościoła (1986 r.), Kościoła jako komunii (1990 r.) i Maryi (2004 r.). Ostatni z dokumentów wspólnej anglikańsko-katolickiej komisji teologicznej został ogłoszony w roku 2018. Dokumenty te wskazują na zbliżanie anglikanów do teologii katolickiej w omówionych w nich obszarach, co zaowocowało m.in. powrotem niektórych z nich do pełnej jedności z Rzymem, „z możliwością zachowania tego, co było dla nich święte i cenne, a wypracowane jeszcze w czasie braku jedności z Kościołem katolickim” (s. 180).

Podsumowując dialog ekumeniczny obu Kościołów i przejście grup anglikanów do Kościoła katolickiego, Paweł Beyga wskazuje na podobieństwa i różnice do unii brzeskiej z 1596 roku. Najważniejsza różnica polega na tym, że „Byli anglikanie nie tworzą wspólnoty *sui iuris*, jak katolickie Kościoły wschodnie, lecz są częścią Kościoła łacińskiego, a ich liturgia należy do rzymskiej rodziny liturgicznej. Ordynariaty personalne można porównać do ordynariatów polowych, które swoim zasięgiem obejmują nie terytorium, ale poszczególnych wiernych. Jest to pierwsza sytuacja od czasów Reformacji, gdy Kościół katolicki uznał za własne i mogące służyć duchowemu wzrostowi wiernych liturgiczne dziedzictwo wyrosłe na bazie ruchów reformacyjnych” (s. 176).

W zakończeniu Paweł Beyga przypomina, że pierwsze konwersje wspólnot anglikańskich miały miejsce w Stanach Zjednoczonych za pontyfikatu Jana Pawła II. Dla nich został opublikowany dokument *Pastoral Provision* (1980 r.) który pozwalał biskupom katolickim na tworzenie parafii dla byłych anglikanów, wyświęcanie spośród nich kapłanów i na zachowanie niektórych elementów liturgii wyniesionych z Kościoła angli-

kańskiego. Kamieniem milowym okazał się jednak dopiero dokument *Anglicanorum coetibus* z 2009 roku i Mszał z 2015 roku, który co prawda został opublikowany już za pontyfikatu Franciszka, ale jest w nim obecna myśl teologiczna Josepha Ratzingera/Benedykta XVI.

Mszał *Divine Worship: The Missal* jest dowodem, że „możliwe jest osiągnięcie jedności podzielonych chrześcijan w jednym Kościele. Jednakże nie musi to oznaczać krzywdzącej uniformizacji, której skutkiem jest zapomnienie lub przekreślenie całej dotychczasowej eklezjalnej i duchowej drogi konwertytów”. Mamy być jedno, ale niejednakowi w przeżywaniu wiary i jej celebracji (s. 191).

Książka Pawła Beygi *Tradycja anglikańska w mszale dla ordynariatów personalnych byłych anglikanów* prezentuje zastosowanie zasady *lex orandi – lex credendi* do księgi liturgicznej *Divine Worship: The Missal*, którą od 2015 roku mogą posługiwać się anglikańscy konwertyci na katolicyzm. Autor wykazuje się znajomością zarówno zagadnień dotyczących teologii i liturgii anglikańskiej, bardzo zróżnicowanych ze względu na pluralizm teologiczny i liturgiczny w ramach anglikanizmu, jak również liturgii katolickiej w obu rytach, zwyczajnym i nadzwyczajnym oraz ekumenicznego dialogu katolicko-anglikańskiego. Najbardziej wartościowym aspektem książki jest oczywiście dogłębne zbadanie mszału *Divine Worship* i wskazanie na obecność w nim liturgicznych tradycji Kościoła anglikańskiego i Kościoła rzymskokatolickiego z jego dwoma formami rytu: zwyczajną i nadzwyczajną.

Książka pana doktora Pawła Beygi jest godna polecenia każdemu, kto chce lepiej poznać Kościół anglikański, zrozumieć przyczyny konwersji anglikanów do Kościoła katolickiego oraz wartość, jaką wnosi do Kościoła katolickiego liturgia sprawowana według *Divine Worship: The Missal*.